Enquête over de impact van de COVID-19-crisis op de Brusselse onderneemsters

wib.brussels
women in business

hub.brussels
our business is to help yours

"Volgens mijn dochter van drie worden vrouwen verpleegster en mannen dokter. Het lijkt wel alsof we minder dromen of minder ambities hebben door de voorbeelden die we in onze samenleving zien. Om vrouwen een duwtje in de rug te geven om te ondernemen in Brussel, moeten we absoluut het probleem van de plaats van de vrouw in het algemeen aanpakken. Want doen we dat niet, dan komen we er ook niet!"

De coronapandemie en de daarbij horende maatregelen die werden ingevoerd door de regeringen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, hadden (en hebben nog steeds) een aanzienlijke impact op de wereldeconomie. Net als op andere plaatsen, kregen ook in Brussel de bedrijven uit (onder meer) de horeca, de eventsector, de toeristische sector en de cultuursector zwaar te lijden onder de gezondheidsmaatregelen (en dat is vandaag nog steeds het geval) omdat ze hun activiteiten maandenlang deels of volledig moesten stopzetten. Gemiddeld 45% van de zelfstandigen in deze sectoren in Brussel zijn vrouwen.

Nu de federale regering volop werkt aan de voorbereiding van het einde van deze crisis, bleek een analyse over de situatie van de vrouwen meer dan ooit noodzakelijk. Zij vertegenwoordigen immers niet alleen een aanzienlijk percentage van de economische spelers die getroffen zijn door de crisis, maar worden ook vandaag nog steeds geconfronteerd met tal van structurele belemmeringen die hen heel vaak, los van de crisis, verhinderen om te ondernemen en/of succesvol te zijn in de ondernemerswereld (combinatie werk en privé, moeilijke toegang tot financiering, gebrek aan rolmodellen en netwerken enz.). Rekening houden met deze specifieke factoren is dan ook essentieel om de uitdagingen van het economische herstel in zijn geheel echt te begrijpen.

Hoewel het in deze fase (de pandemie woedt nog steeds) niet mogelijk is om de exacte impact van deze crisis te becijferen, wilde hub.brussels via zijn platform Women In Business alvast een eerste stap zetten in de richting van de Brusselse ondernemsters om zo een eerste overzicht te krijgen van hun situatie in deze pandemie. Dat gebeurde aan de hand van twee complementaire methodologische benaderingen: een kwantitatieve benadering (de verspreiding van een online-enquête) en een kwalitatieve benadering (de organisatie van discussiegroepen). Op die manier trachten we een beeld te krijgen van de impact van de crisis op de business van de deelneemsters, maar ook van de behoeften en verwachtingen van de Brusselse onderneemsters in deze context.

Het is tot slot niet onze ambitie om via deze enquête een globaal en systematisch beeld te scheppen van de situatie van alle Brusselse onderneemsters in deze crisisperiode. Met deze enquête schetsen we evenwel een menselijk portret van de huidige situatie van veel van deze vrouwen. Ze biedt ons bovendien de eerste bakens en suggesties om de problemen van deze onderneemsters aan te kaarten en zo het overheidsbeleid te ondersteunen bij de ontwikkeling van de nodige hulpmiddelen om deze crisis doeltreffend aan te pakken, en met andere woorden rekening te houden met de realiteit van de verschillende mensen die door deze crisis worden getroffen.

Methodologie

KWANTITATIEVE BENADERING

Doelstelling

Het doel van de kwantitatieve analyse is meten hoe (toekomstige) onderneemsters deze gezondheidscrisis beleven, ongeacht hun ervaring in de ondernemerswereld.

Via deze analyse komen we tegelijkertijd meer te weten over hun profiel, de situatie van hun ondernemingsprojecten en hun eventuele verwachtingen.

Verloop van de enquête

Deze online-enquête werd overgemaakt aan het doelpubliek via de voornaamste partners van Women In Business.brussels. De enquête werd ook verspreid via de sociale netwerken van Women In Business.brussels.

Iedere deelneemster moest ook vermelden in welk stadium haar ondernemingsproject zich bevond.

De volgende profielen werden geselecteerd:

- Potentiële Brusselse onderneemster met een grote interesse voor ondernemen.
- Toekomstige Brusselse onderneemster die bezig is met de opstart van haar bedrijf in Brussel.
- Onderneemster met een onderneming gevestigd in Brussel.

Deze verschillende profielen werden zowel algemeen als specifiek geanalyseerd volgens de noden van de geanalyseerde thema's.

Om de resultaten te homogeniseren, werd geen rekening gehouden met de antwoorden 'Niet van toepassing'.

De enquêtes werden afgenomen in februari en maart 2021.

Analyse van de representativiteit van de steekproef

De steekproef van de enquête om de impact van de gezondheidscrisis op vrouwelijk ondernemerschap te beoordelen, is over het algemeen representatief als we de verdeling per sector van de deelneemsters en de Brusselse vrouwelijke zelfstandigen vergelijken op basis van de algemene naamlijst van het RSVZ (Bron: RSVZ, 31/12/2019).

Belangrijke opmerking: bij de 'Vrije (en intellectuele) beroepen' zijn de gereglementeerde vrije beroepen (notaris, advocaat, arts ...) ondervertegenwoordigd in de steekproef.

Met de naamlijst die in de enquête wordt gebruikt, kan niet worden bepaald of een handelszaak al dan niet voedingswaren in kleinhandel verkoopt.

Analyse van de foutenmarge

Aan de onderneemsters die hun bedrijf al hebben opgestart in Brussel werd gevraagd om de vijf hoofdstukken van de enquête te beantwoorden: Sociologisch profiel, Ondernemersprofiel, Impact van COVID-19, Veerkracht en Verwachtingen.

Dat stemt overeen met een steekproef van 157 deelneemsters en een foutenmarge van ongeveer 8% voor een betrouwbaarheid van 95% voor alle analyses die enkel betrekking hebben op dit profiel.

Dit profiel is de voornaamste doelgroep van deze enquête.

De potentiële en toekomstige onderneemsters moesten slechts drie hoofdstukken beantwoorden: Sociologisch profiel, Veerkracht en Verwachtingen.

Dat stemt overeen met een steekproef van 43 deelneemsters en een foutenmarge van 15% voor een betrouwbaarheid van 95% voor alle analyses die enkel op hen betrekking hebben.

Deze groep was niet ons voornaamste doelpubliek maar het was toch interessant om hun motivatie en verwachtingen als toekomstige onderneemsters te bevragen.

Voor alle vragen voor de volledige steekproef bedraagt de foutenmarge ongeveer 7% voor een betrouwbaarheid van 95% (steekproef van 200 deelneemsters).

Ondanks deze niet te verwaarlozen foutenmarges kunnen we dankzij deze enquête een beeld schetsen van de Brusselse onderneemsters, inzicht krijgen in de impact van de gezondheidscrisis op hun professionele en persoonlijke activiteiten en nagaan wat hun voornaamste verwachtingen zijn in deze moeilijke periode.

KWALITATIEVE BENADERING

Doelstelling:

Het doel van de kwantitatieve benadering was meten. Bij de kwalitatieve benadering willen we vooral toelichting geven.

Aan de hand van kwalitatieve technieken zoals discussiegroepen of semigerichte gesprekken, trachten we inzicht te krijgen in de ervaring en beleving van de deelneemsters via het prisma van ervaring en subjectiviteit.

We willen hun gedragingen niet beschrijven, maar toelichten door ze in verband te brengen met de omgeving of het ecosysteem waarin ze zich bevinden en een betekenis krijgen. Via dit methodologische perspectief trachten we de meest subjectieve, psychologische en emotionele aspecten van het gedrag te begrijpen.

Verloop van de discussiegroepen:

In het kader van deze studie werden twee discussiegroepen georganiseerd in oktober 2020:

- 1e groep: 4 deelneemsters tussen 30 en 35 jaar (20/10/2020)
- 2e groep: 4 deelneemsters ouder dan 50 jaar (21/10/2020)

Het volledige proces – inclusief de werving, de begeleiding en de analyse – werd uitgevoerd door een externe dienstverlener.

Sociologisch profiel van de deelneemsters

79%

Van de deelneemsters zijn Brusselse bedrijfsleidsters

16%

Zijn vrouwelijke projectdragers, onderneemsters in wording

LEEFTIJD

- 3% – **18 tot 24 jaar**
- 44,5% – **25 tot 39 jaar**
- 50% – **40 tot 59 jaar**
- 2,5% – **+60 jaar**

De helft van de deelneemsters (50%) is tussen 40 en 59 jaar.
De deelneemsters zijn gemiddeld 41 jaar.

OPLEIDINGSNIVEAU

- 63,5% – **Master**
- 22,5% – **Bachelor**
- 6,5% – **Doctoraat**
- 7,5% – **Andere**

93%

van de deelneemsters behaalde een diploma hoger onderwijs.

ARBEIDSSTATUS

- 36% – **Zelfstandige in hoofdberoep**
- 21,5% – **Vennootschap**
- 16% – **Zelfstandige in bijberoep**
- 9,5% – **Werknemer**
- 9% – **Andere**
- 8% – **Werkzoekende**

36% van de deelneemsters zijn zelfstandigen in hoofdberoep, 22% heeft een vennootschap en 16% zijn zelfstandigen in bijberoep.

"Ik wilde het heft in eigen handen nemen en de zaken laten vooruitgaan; de passie voelen dat je ergens je energie in steekt en dat die ook bewust wordt gebruikt... Toen ik nog werkneemster was, was ik gefrustreerd omdat ik zelf niets kon doen bewegen."

Olivia, 40 jaar

GEMEENTE

De deelneemsters wonen voornamelijk in deze vier gemeenten: **Elsene, Ukkel, Sint-Gillis en de Stad Brussel**.

We kunnen een verband leggen tussen deze cijfers en de cijfers uit onze Barometer 2019. Die Barometer wees immers al op verschillen in het percentage vrouwelijke ondernemers tussen de verschillende Brusselse gemeenten en hun geringere aanwezigheid in de noordelijke sikkel van Brussel.

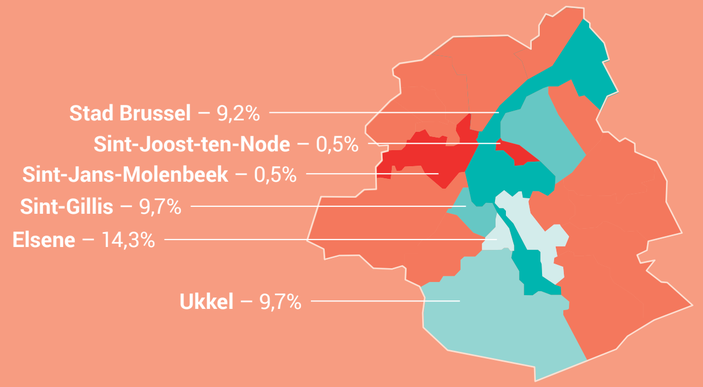

Ondernemersprofiel

LEEFTIJD VAN DE ONDERNEMING

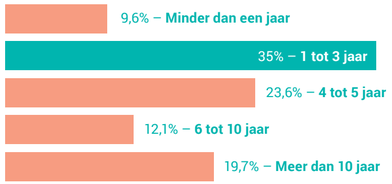

De meeste deelneemsters hebben een onderneming die 1 tot 3 jaar bestaat (35%).

"Ik heb altijd in hetzelfde domein gewerkt. Ik ben kunstenares en werkte als freelancer in de reclamesector. Vandaag heb ik mijn eigen bedrijf. Ik heb me gespecialiseerd in linoleumdruk. Ik doe alles met de hand, ik graveer, ik teken, ik druk op een oude drukpers."

Isabelle, 53 jaar

BEDRIJFSSECTOR

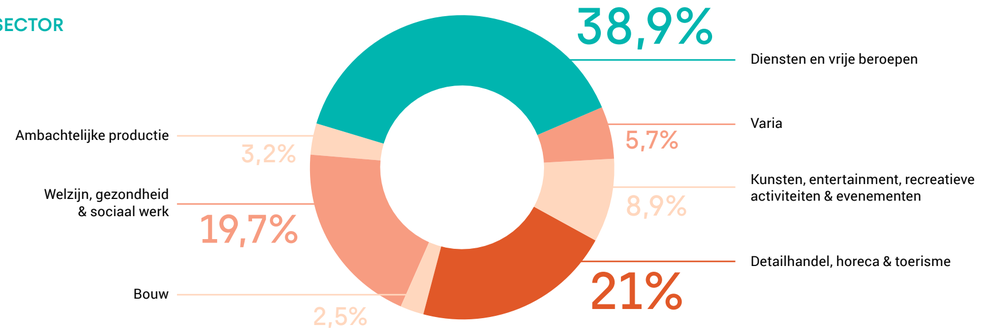

AANTAL WERKNEMERS

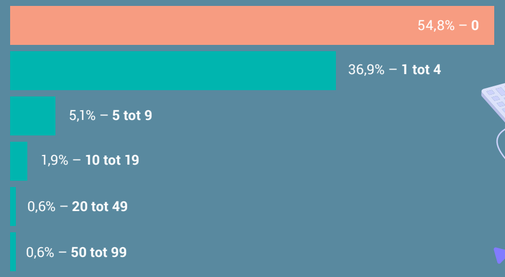

55%

Van de deelneemsters heeft geen medeweker.

37%

Heeft minder dan 5 medewerkers.

Impact van COVID-19 op de onderneemsters

EVOLUTIE VAN DE ACTIVITEIT

64% van de deelneemsters zag haar activiteit afnemen ↓

De belangrijkste redenen hiervoor zijn bij 81% van de deelneemsters een verlies van klanten en bij 43% een verlies van contracten.

"Ik ging in één klap van vijftien naar nul uur. Het waren vreselijke maanden: niet meer kunnen werken én die stress."

Katharina, 50 jaar

IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSMAATREGELEN OP HET BEDRIJF

De regering nam een reeks maatregelen in de strijd tegen het coronavirus en bepaalde activiteiten werden verboden. Sommige sectoren werden niet rechtstreeks getroffen door zo'n verbod, maar toch zien we ook daar een daling van de economische activiteit.

Een kwart (24,8%) van de deelneemsters moest haar activiteit op bepaalde momenten stopzetten door een gebrek aan winstgevendheid.

30,6%
Moest haar activiteit stopzetten door de regionale en federale maatregelen.

30,6%
Bleef actief maar gesloten voor het publiek/klanten tijdens bepaalde periodes van de gezondheidscrisis.

28,7%
Heeft haar activiteit nooit stopgezet.

24,8%
Moest haar activiteit op bepaalde momenten stopzetten door een gebrek aan winstgevendheid.

14%
Van de deelneemsters zag haar activiteit evenwel toenemen

Deze cijfers lijken erop te wijzen dat vooral in de dienstensector en de kleinhandel het grootste aantal bedrijven erin slaagde zich aan te passen aan de gezondheidscrisis en de omzet te verhogen.

OMZET

75% Van de deelneemsters zag haar omzet afnemen

62% zag die omzet dalen met meer dan

50%

Hoeveel bedroeg die daling ongeveer?

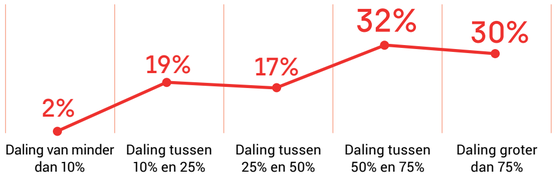

Evaluatie van de daling van de omzet per activiteitssector

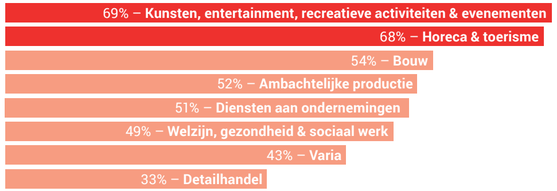

De meeste sectoren zijn zwaar getroffen door de coronacrisis en zien hun omzet dalen. De volgende activiteitssectoren ondervonden echter de grootste impact:

- De cultuur- en evenementensector
- De horeca en het toerisme

Bij de deelneemsters aan deze enquête kon geen enkel bedrijf uit deze twee sectoren een omzetdaling tijdens de gezondheidscrisis voorkomen. Deze eerste twee sectoren zagen hun omzet overigens met bijna 70% dalen.

Die trend wordt bevestigd door de maandelijkse enquêtes van de ERMG (Economic Risk Management Group).

In de periode van maart 2020 tot januari 2021 wijzen de cijfers in ons land op een omzetdaling van -88% voor de sector van de 'Reisbureaus', -82% voor de sector 'Evenementen en recreatieve activiteiten', -75% voor de horeca en -64% voor de sector van de 'Niet-medische contactberoepen'.

(Bron: ERMG, berekening: hub.brussels)

LIQUIDE MIDDELEN

Liquide middelen zijn essentieel om een bedrijf gezond te houden, maar de vaststelling is overweldigend. 49% van de deelneemsters heeft vandaag geen liquide middelen meer, 51% van de deelneemsters beschikt wel nog over liquide middelen, maar 90% van hen zal het hiermee niet langer dan zes maanden kunnen volhouden.

"Op een moment dat je weinig liquide middelen hebt, is degelijk werkmateriaal (een goede hoofdtelefoon, de juiste programma's en licenties enz.) een groot financieel obstakel: betaal ik mijn sociale bijdragen of geef ik mijn geld uit aan beter materiaal om mijn klanten te behouden of nieuwe te vinden?"

Kim, 38 jaar

Voor hoelang beschikt u nog over liquide middelen?

90% zal dit niet langer dan zes maanden kunnen volhouden.

FINANCIERING

De toekenning van financiering is een van de belangrijkste obstakels voor vrouwelijk ondernemerschap en daar zijn verschillende redenen voor. Bovenop de impact van de coronacrisis op de financiële gezondheid van hun bedrijf, krijgen vrouwen doorgaans vaak te maken met seksistische vooroordelen (mogelijk onopzettelijk, 'unconcious bias') die nog steeds de ronde doen in de financiële wereld. De getuigenissen die wij konden verzamelen in het kader van de kwalitatieve benadering van deze enquête bevestigen dat opnieuw.

Via zijn administratie hub.brussels richtte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een crisiscel op die de specifieke ondersteuning voor bedrijven in moeilijkheden moet coördineren, door hen zo goed mogelijk te begeleiden bij hun zoektocht naar financiering en het behoud van hun activiteit (noodsteun). Dit team verzamelt de kennis en competenties van de belangrijkste actoren van het Gewest, waaronder het Centrum voor Ondernemingen in Moeilijkheden (COM), de Lokale Economieloketten (LEL) en de platformen voor eigen tewerkstelling (AET) en hub.brussels. Ook finance&invest.brussels is betrokken bij deze samenwerking en zorgt voor de financiële oplossingen voor de bedrijven. In het kader van de economische noodmaatregelen die de Brusselse regering heeft genomen, werden verschillende nieuwe financieringsformules tijdens deze crisis in het leven geroepen.

OPDRACHT NOODSTEUN

OPDRACHT LENING RECOVER
[finance&invest.brussels]

OPDRACHT LENING HORECA & COOP
[finance&invest.brussels]

Bronnen

Opdracht noodsteun
Aantal respondenten: 607
Verdeling per geslacht (statistieken vastgesteld op 05/03/2020)

Opdracht lening Recover [finance&invest.brussels]
Aantal respondenten (begunstigden): 224
Verdeling per geslacht (statistieken vastgesteld op 12/03/2021)

Opdracht lening Horeca & Coop [finance&invest.brussels]
Aantal respondenten (begunstigden): 70. Verdeling per geslacht (statistieken vastgesteld op 12/03/2021)

STEUNMAATREGELEN COVID-19

Percentage deelneemsters dat gebruik heeft gemaakt van een premie van de Brusselse regering.

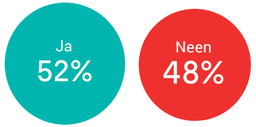

OVERBRUGGINGSRECHT

52% van de deelneemsters heeft geen beroep gedaan op het overbruggingsrecht, 42% van hen kwam niet in aanmerking volgens de NACE-code

Redenen:

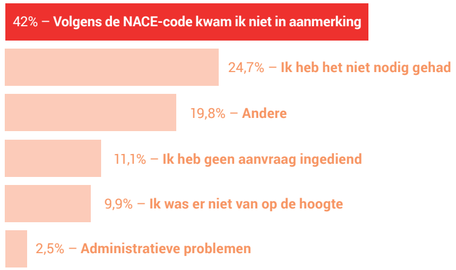

DIGITAL SHIFT

74% van de deelneemsters kon haar diensten digitaliseren, terwijl 26% haar aanbod niet heeft aangepast

De digitale transformatie is al enkele jaren aan de gang. Veel zelfstandigen hebben nog steeds moeite om de stap te zetten omdat ze niet voldoende opgeleid zijn of te weinig budget hebben. En dat geldt ook voor de vrouwelijke ondernemers. We weten dat vrouwen minder vertegenwoordigd zijn in de innovatiesector en in opleidingen rond STEM en informatica. De lockdown heeft onze manier van werken volledig veranderd en digitale tools zijn alomtegenwoordig in ons leven. De digitale transformatie werd versneld en heeft onze manier van consumeren en werken, maar ook onze sociale contacten veranderd.

De mate waarin een bedrijf in staat was om die 'digital shift' door te voeren, had een enorme impact op zijn activiteit.

"De tools (digitale oplossingen, platformen, leveringssystemen enz.) leren kennen en leren gebruiken, kostte veel tijd en energie."

Mieke, 35 jaar

DIGITALISERING PER ACTIVITEITSSECTOR

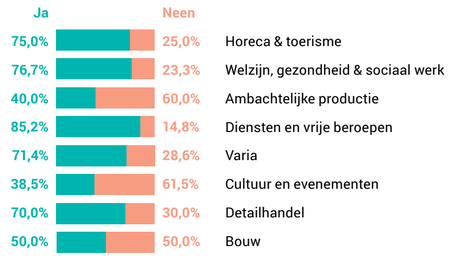

In de cultuur- en evenementensector zien we een gering gebruik van digitale oplossingen. Bij de diensten en vrije beroepen werden de digitale oplossingen beter geïmplementeerd.

EVOLUTIE VAN DE OMZET IN VERHOUDING TOT DE DIGITALISERING

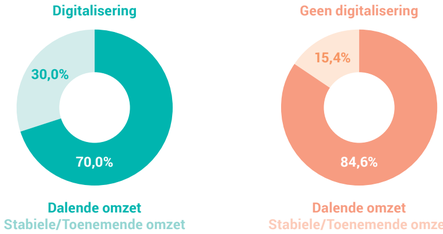

De deelneemsters die kozen voor de digitalisering lijken beter gewapend te zijn om hun omzet stabiel te houden of te verhogen.

TOEGANG TOT INFORMATIE OVER DE STEUNMAATREGELEN VAN DE REGERING

De coronacrisis gaf de onderneemsters de kans om de verschillende bestaande informatie- en begeleidingsinstanties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te (her)ontdekken.

75% Van de deelneemsters werd haars inziens voldoende geïnformeerd over de coronasteunmaatregelen

Bent u correct geïnformeerd over de federale en Brusselse coronasteunmaatregelen voor bedrijven?

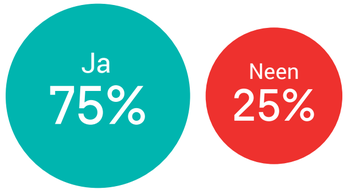

De dienst 1819 van hub.brussels is de regionale toegangspoort voor informatie en oriëntatie voor Brusselse ondernemers en onderneemsters. Handel & Distributie, Horeca en Gezondheid & Welzijn zijn de sectoren die het meest vertegenwoordigd zijn door vrouwen die sinds maart 2020 een beroep deden op 1819.

35% van de aanvragen die bij 1819 werden geregistreerd sinds het begin van de gezondheidscrisis zijn afkomstig van vrouwen.

1819 hub.brussels
ondernemen in brussel

"Ikzelf leerde 1819 kennen tijdens de coronacrisis. Mijn zoon en dochter gingen er echter al informatie vragen voor ze hun bedrijf opstartten en kregen de kans om hun winkel een maand lang uit te testen. Jongeren die zin hebben om hun eigen zaak te starten, kunnen er terecht voor informatie en worden opgevolgd. Er bestaan heel wat hulpmogelijkheden op dit moment."

Lorela, 57 jaar

Veerkracht

Ondanks de overweldigende vaststellingen, getuigen de deelneemsters (van wie 79% bedrijfsleidster is en 16% projectdrager) van onwaarschijnlijke veerkracht en optimisme: 90% van de onderneemsters wil haar activiteit voortzetten, 77% van de projectdragers heeft de ambitie om haar project de komende maanden op te starten en meer dan 55% van alle deelneemsters is van plan opnieuw na te denken over haar businessmodel om het aan te passen aan de nieuwe economische opportuniteiten en consumptiegewoonten.

Hoewel 71% van de deelneemsters bang is om in deze crisisperiode te ondernemen, wil 89% blijven ondernemen ondanks deze moeilijkere tijden.

Analyse van de psychologische toestand van de onderneemsters

Ja	Neen	
70,7%	29,3%	Ondernemen in deze tijd van crisis maakt me bang
63,7%	36,3%	Deze crisis sterkt mij in het idee dat ik wil ondernemen
89,8%	10,2%	Ik wil mijn activiteit als onderneemster tijdens deze crisis voortzetten
54,8%	45,2%	Ik zal mijn activiteit na deze gezondheidscrisis heroriënteren
77,7%	22,3%	Deze crisis heeft een impact gehad op mijn balans tussen werk en privé

Voor de toekomstige onderneemsters

Ja	Neen	
72,1%	27,9%	Ondernemen in deze tijd van crisis maakt me bang
76,7%	23,3%	Deze crisis sterkt mij in het idee dat ik wil ondernemen
74,4%	25,6%	Door deze crisis kan ik mijn idee te verbeteren of een nieuw idee met meer potentieel te ontwikkelen
58,1%	41,9%	Na deze gezondheidscrisis moet ik mijn idee heroverwegen
65,1%	34,9%	Ik moet mijn project uitstellen en wachten tot na de crisis

90% Van de onderneemsters wil blijven ondernemen ondanks deze moeilijkere tijden

77% Van de onderneemsters in wording voelt een nog sterkere wil om te ondernemen

Verwachtingen

De onderneemsters die deze enquête invulden, geven ons een inkijk in hun verwachtingen en hun perceptie van de hulp die ze hebben gekregen van de verschillende regeringen in ons land. Meer dan de helft van hen is voorstander van specifieke steunmaatregelen voor vrouwelijk ondernemerschap in Brussel.

De moeilijkheden die zij aanhalen, sluiten nauw aan bij de obstakels waar vrouwelijke ondernemers ook al voor de crisis mee te maken kregen. We kunnen dus duidelijk stellen dat de coronacrisis deze obstakels heeft ve sterkt.

Helemaal bovenaan op hun verlanglijstje staat ondersteuning bij het zoeken naar een evenwicht tussen werk en privé. We weten allemaal dat vrouwen nog te vaak zelf moeten instaan voor de zorg voor de kinderen en het gezin en de huishoudelijke taken (volgens een studie van de VUB krijgen vrouwen er zo 9.30 uur onbetaald extra werk per week bij, terwijl dat bij de mannen slechts 6 uur is).

Door de lockdown nam dat aantal dagelijkse uren zorg voor het gezin plots sterk toe. Omdat de scholen dicht gingen, moesten veel ouders van de ene dag op de andere hun tijd verdelen tussen telewerk en het schoolwerk van hun kinderen. Volgens hun getuigenissen in de kwantitatieve en kwalitatieve enquêtes was dat een taak die heel vaak bij de vrouw des huizes terechtkwam. Voor heel veel vrouwen zorgden de coronamaatregelen dan ook voor een zwaardere mentale belasting.

Naast de combinatie werk en privé, kwamen er nog andere verwachtingen aan bod. De vraag naar specifieke begeleiding, financiering en netwerken komen op de tweede, derde en vierde plaats. Het gebrek aan een netwerk en aan gepaste financiering waren al belangrijke obstakels voor vrouwelijke ondernemers. De coronacrisis en de bijbehorende maatregelen hebben die obstakels nog verder versterkt.

"Soms lijkt het alsof je werkdag 'verloren' is gegaan omdat je tegelijkertijd met schoolwerk, de kinderen thuis én het huishouden bezig moest zijn."

Elke, 47 jaar

RANGSCHIKKING VAN DE VERWACHTINGEN VAN DE DEELNEEMSTERS

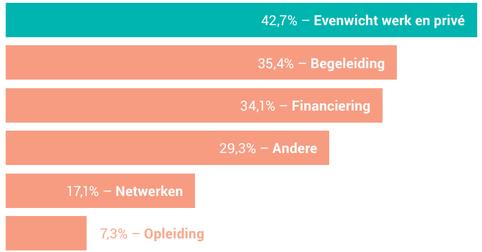

Ondersteuning bij het zoeken naar een evenwicht tussen werk en privé!

63% van de deelneemsters zou graag specifieke ondersteuning krijgen voor vrouwelijke ondernemers. 43% van die groep geeft aan hulp te willen krijgen om een beter evenwicht te vinden tussen werk en privé.

Conclusie

Zoals de Verenigde Naties ook al aanhaalden, bevestigen de indicatoren betreffende het effect van de pandemie op de vrouwenrechten "een ernstige en bovenmaatse impact – gaande van hun rol als eerstelijnszorgverleners (vaak zonder bescherming), tot het banenverlies als gevolg van de krimpende informele economie, de alarmerende toename van huiselijk geweld en de zware last van niet-betaald werk"[1].

Als we kijken naar de situatie in Brussel, los van de gezondheidscrisis – of vóór de crisis – dan zien we zowel in België als elders dat vrouwen vandaag nog steeds te maken krijgen met grote ongelijkheden op economisch vlak. De tewerkstellingsgraad blijft bij de vrouwen (52,4%) immers ruim onder die bij de mannen (61,2%). En op het niveau van ondernemerschap? In 2019 waren slechts 28,4% van de Brusselse zelfstandigen vrouwen. Daarnaast blijven vrouwen zeer goed vertegenwoordigd in sectoren waar het kapitaal minder vastligt, zoals de vrije en intellectuele beroepen, de dienstensector en de handel. In die sectoren is de concurrentie bovendien zeer groot. Tot slot zijn vrouwen het minst vertegenwoordigd in sectoren die worden beschouwd als sectoren met een groot economisch potentieel, zoals de sector van de nieuwe technologieën of de innovati sector.

Zoals we al aangaven in de inleiding van deze enquête, kunnen die verschillen vooral worden verklaard door de structurele obstakels waarmee vrouwen vandaag nog worden geconfronteerd en die tijdens de crisis uiteraard niet verdwenen zijn.

Het is dus niet verrassend dat we in de resultaten van deze enquête over de impact van de crisis op de Brusselse ondernemsters niet alleen een afspiegeling zien van de bezorgdheden van tal van internationale instellingen over de situatie van vrouwen wereldwijd, maar ook een versterking van de verschillen waarmee de Brusselse ondernemsters al te maken kregen vóór de coronapandemie de wereldwijde economie overhoop haalde.

De impact van de COVID-19-crisis op de activiteit van de deelneemsters is in dat opzicht uiteraard significant: 62% van de deelneemsters kreeg te maken met een omzetverlies van 50%, 51% van de onderneemsters beschikt vandaag nog over liquide middelen maar 90% van hen zal het hiermee niet langer dan zes maanden meer kunnen volhouden. Die trend wordt bevestigd door de maandelijkse enquêtes van de ERMG (Economic Risk Management Group), waar ook de mannen in meegeteld worden. In de periode van maart 2020 tot januari 2021 wijzen de cijfers in ons land op een omzetdaling van -88% voor de sector van de 'Reisbureaus', -82% voor de sector 'Evenementen en recreatieve activiteiten', -75% voor de horeca en -64% voor de sector van de 'Niet-medische contactberoepen'[2].

De getuigenissen van de deelneemsters bevestigen dat en leiden tot dezelfde vaststelling: hoewel alle actieve bedrijven in België (zwaar) werden getroffen door de crisis, waren het vooral de vrouwen die hun handen meer dan vol hadden met de opvang van de kinderen en het huishouden. De coronamaatregelen (zoals de sluiting van de scholen) zorgden dus voor een nog zwaardere mentale belasting. Een van de voornaamste bezorgdheden die de deelneemsters in het kader van deze crisis aanhaalden, is dan ook de moeilijke zoektocht naar een evenwicht tussen werk en privé (bijvoorbeeld: de kinderen opvangen in combinatie met telewerk). Verschillende internationale studies bevestigen dat ook. Zo wijst een studie van de 'Fondation des Femmes' op het volgende: "tijdens de lockdown in de lente van 2020, besteedde 40% van de vrouwen meer dan vier uur per dag aan de zorg voor de kinderen, dat is dubbel zo veel als de mannen"[3].

Met die nieuwe obstakels is het dus heel begrijpelijk dat veel vrouwelijke ondernemers hun activiteit achteruit zagen gaan, hetzij door tijdsgebrek (hun tijd werd ingenomen door privézaken), hetzij door materiële onmogelijkheid (door de coronamaatregelen), hetzij door een systemisch effect (impact van leveranciers, nog moeilijkere toegang tot financiering in een crisissituatie enz.).

Ondanks deze moeilijke vaststelling, getuigen de deelneemsters van onwaarschijnlijke veerkracht en optimisme: 90% wil haar activiteit voortzetten, 77% van de onderneemsters in spe heeft de ambitie om haar project de komende maanden op te starten en meer dan 55% is van plan opnieuw na te denken over haar businessmodel om het aan te passen aan de nieuwe economische opportuniteiten en consumptiegewoonten.

Gezien het bovenstaande lijkt het ons dus cruciaal om dat enthousiasme en optimisme verder aan te moedigen en te ondersteunen via steunmaatregelen van de overheid die zijn aangepast aan de specifieke situatie van vrouwelijke ondernemers in de Belgische economie, en in het bijzonder in Brussel.

Zoals u tot slot al kon lezen in de inleiding van deze enquête, trachtten we hier een beeld te krijgen van de impact van de crisis op de Brusselse onderneemsters. Dat gebeurde op een participatieve manier via het delen van ervaringen en getuigenissen, zonder daarbij een exhaustief beeld te willen geven van de situatie van vrouwelijk ondernemerschap in Brussel. De gezondheidssituatie evolueert verder. Zodra de crisis onder controle is en alle relevante gegevens beschikbaar zijn, hopen wij – met de nodige afstand – een meer globale balans te kunnen opmaken.

[1] www.unwomen.org/en/news/stories/2021/3/press-release-data-reveals-womens-leadership-is-far-from-equal-and-under-threat-by-pandemic
[2] Bron: ERMG, berekening: hub.brussels
[3] www.fondationdesfemmes.org/wp-content/uploads/2021/03/Rapp_FdFdesFemmes_Limpact-du-covid-sur-lemploi-des-femmes.pdf

"Ik wilde in de eerste plaats een beetje geld verdienen. Ik heb altijd goed mijn brood verdiend en nu had ik plots geen inkomsten meer. Mijn sociaal secretariaat voerde het overbruggingsrecht in. Ik vond overal bijbaantjes en heb me een beetje overal ingeschreven. Zo kon ik mijn dagen vullen. De hele dag in de zetel liggen en niets doen? Nee hoor, mijn agenda leek wel die van een minister! Ik vond allerlei baantjes, zoals psychologische ondersteuning, sport, commerciële jobs, informatie ... Voor elk domein bestaat er wel een platform."

Mathilde, 50 jaar

"In de restaurantsector richtten we een 'denkbeeldig netwerk' op met andere restauranthouders met dezelfde waarden en soms zelfs dezelfde leveranciers. Het is echt een troost dat er mensen in dezelfde situatie zitten als ik, met dezelfde maatschappelijke en ecologische ambities. Het heeft me zeker geholpen in deze moeilijke periode. Niet zozeer om elkaar te leren kennen, maar vooral om je minder alleen te voelen en mensen rondom je te hebben die je kunnen helpen en kunnen antwoorden op je vragen."

Chun, 42 jaar

"Ik ging in één klap van vijftien naar nul uur. Daarbovenop had ik nog een belastingcontrole net voor de coronacrisis. Het waren vreselijke maanden: niet meer kunnen werken én die stress. Gelukkig was het mooi weer. Ik heb de indruk dat ik mijn job, mijn levensdoel kwijt ben."

Katharina, 50 jaar

"Ik heb mezelf als persoon losgekoppeld van mijn bedrijf. Ik ben de lockdown goed doorgekomen. Als zelfstandige kreeg ik steun en premies om te kunnen overleven. Zo kon ik me bijscholen. In het begin wilde ik mijn business online opstarten, maar de fysieke business kreeg de overhand. De lockdown heeft me geleerd dat mijn online business mij niet de passieve inkomsten bracht waar ik op hoopte. Ik heb eraan kunnen werken, ik heb mijn community verder uitgebouwd en die blijft maar groeien! Dus nogmaals, ik mag niet klagen en ben er goed uitgekomen."

Fati, 35 jaar

"Financiële steunmaatregelen en een mentor die je kan helpen om te gaan met een crisis zouden een goed idee zijn. Zo leer je op de juiste manier te reageren onder de vleugels van iemand met meer ervaring."

Elisabeth, 35 jaar

"Het stelt me gerust dat ik me kan aanpassen. We hebben veel geld verloren, maar ik voel me wel sterker omdat ik weet dat we het kunnen overleven."

Émilie, 30 jaar

"Tijd is een kostbaar goed voor ondernemers. Door hen die af te nemen, riskeer je hen te ontmoedigen om te ondernemen."

Aissatou, 35 jaar

"Er zou specifiek aandacht moeten worden geschonken aan alle bijkomende lasten die vandaag jammer genoeg nog op de schouders van de vrouwen terechtkomen en hen kwetsbaar maken (zoals het huishouden, waar sommige vrouwen alleen voor opdraaien). Daarnaast mag er meer aandacht gaan naar de nadelige situatie van vrouwelijke ondernemers. Die verkopen hun goederen en diensten vaak voor minder geld in vergelijking met hun mannelijke collega's om zo klanten te winnen of te behouden."

Souad, 45 jaar

"Bij de jongere generatie zien we een echte bewustwording. Bedrijven bieden vandaag weinig ethisch en ecologisch perspectief. De 25- tot 30-jarigen richten dus nog liever hun eigen bedrijf op met meer respect voor mens en milieu. Zij denken als volgt: 'Ik kan me niet vinden in de waarden van de grote bedrijven, en als ik niet vind wat ik zoek, creëer ik het zelf wel.' Ik denk niet dat de vrouwen van mijn generatie zo denken. 'Oei, het klimaat. Oh, de migranten ... Ik zeg mijn job op, start mijn eigen bedrijf en ga mijn eigen weg.' Dat doen wij niet."

Claude, 50 jaar

"Het probleem waar wij in ons gezin mee te maken kregen? Voor mij als vrouw nam de druk zowel professioneel als privé toe. Mijn echtgenoot is bediende. Hij móest dus zijn uren werken. Ik als vrouw daarentegen moest de gezinsactiviteiten op mij nemen, bovenop mijn job. Ik moest dus heel flexibel zijn. Omdat ik zelf mijn uren kan kiezen, moest ik de zorg voor het gezin erbij nemen naast mijn eigen werk. Daar moet écht rekening mee worden gehouden. Alle hulp om als vrouw met die dubbele dagtaak om te gaan, is welkom."

Isabelle, 40 jaar

De gebruikte voornamen zijn fictief, maar de leeftijdscategorieën zijn reëel.

wib.brussels
women in business

hub.brussels
our business is to help yours

Verantwoordelijke uitgever:

Het Brussels Agentschap voor de Ondersteuning van het Bedrijfsleven – Naamloze vennootschap van publiek recht met sociaal oogmerk – Charleroisesteenweg 110 – 1060 Brussel – KBO-nummer: 0678.485.603

www.womeninbusiness.brussels